

در راه صلح

بر اثر اقدامات آلمانها و ایتالیاییهای مقیم تهران برای دولت ایران ایجاد نشده است تا جای آن باشد که موضوع عدم ورود قوای دولتی شوروی و انگلستان را بتهران که هیچگونه سبب و بهانه ای هم بر آن نبوده و نیست تذکر دهند

۲- دولت شاهنشاهی ایران متأسف است که دولت اتحاد جماهیر شوروی و دولت انگلستان نخواستند مختصر تقاضای دولت ایران را حتی در خارج ساختن شهرهای سمنان و شامرو و قزوین و خرم آباد و دزفول از خطی که در یادداشت اولی خود معین کرده بودند بپذیرند هر چند بنظر دولت ایران موجبی برای رد این تقاضا نبوده است.

۳- راجع به معاضدت متقابل ادارات کشوری دولتی (از جمله امنیه و شهربانی) با قوای نظامی دولتی در نقاطی که محل توقف آنها میباشد دولت ایران امیدوار است رویه حسن تفاهم بین آنها کاملاً استقرار یابد که احتیاجات حقه قوای دولتی بر آورده شود و مامورین ایرانی هم مطابق مقررات کشور بدون مانع از عهده وظایف خود بر آیند.

۴- راجع به جبران غرامت خسارات وارده که با ستناد مقاومت قوای ایران در مقابل قوای شوروی اشعار داشته اند نمیتوانند استرضای خاطر دولت ایران را از این جهت فراهم نمایند لازم میدانند این نکته را تذکر بدهند که چون آغاز مخاصمه از طرف قوای ایران بعمل نیامده و ورود قوای شوروی هم بدون اطلاع قبلی بوده و مقاومت بدوی پادشاهانها هم برای دفاع خویش طبعاً صورت گرفته که دولت ایران باقتضای حسن نیت خود در صلح طلبی و حفظ مناسبات دیرینه با آن دو دولت بلافاصله دستور ترک مقاومت داده است و قهت مهم خسارات وارده هم پس از اعلان ترک مقاومت بوده بنابراین دولت ایران حقاً انتظار دارد که موضوع غرامت مورد تجدید نظر و توجه خاص دولت شوروی واقع شود.

۵- با حسن مناسبات موجوده و ترتیباتی که اینک برقرار میگردد دولت شاهنشاهی برای نگاهداری اسلحه و مهماتی که از قوای ایران گرفته شده است موجبی نیبند با اینحال اگر دولت اتحاد جماهیر شوروی اصراری در این نگاهداری موقت داشته باشند اقتضای دارد فهرستی از اسلحه و مهمات مزبور با حضور

قسمت ششم

نمایندگان طرفین تنظیم کردند تا بعد از جنگ یادو موقع مناسب دیگری پیش از پایان جنگ بدولت ایران مسترد گردد.

بنا بر مراتب بالا دولت شامنشاهی یقین دارد اکنون که از هر جهت وسایل اطمینان خاطر دولت اتحاد جماهیر شوروی و دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان فراهم گردیده است اوامر فوری مؤثر بقوای آت دولت صادر خواهند نمود که در حدود موافقتهای حاصله عمل نمایند تا مامورین دولت ایران در آن نقاط برای اعاده وضعیت عادی و انجام وظایف خود، منظمأ اقدام نمایند. موقع رامنتتم شمرده احترامات فائمه و تجدید میساید.»

وقتی خواندن تمام یادداشتها و پاسنهما بیایان رسید، آقای وزیر خارجه چنین اظهار داشتند:

« آنچه تاکنون واقع شده این است که بی کم و زیاد باستحضار رسانید و البته بعدها هم هر چه واقع شود با اطلاع آقایان خواهد رسید.

آقایان نمایندگان محترم باید بدانند دولت ایران همواره نسبت بکلیه کشورهای که با ما مناسبات داشته اند بنظر احترام نگریسته و همیشه اهتمام کرده است حقوق آنها را رعایت کند و سعی نموده است مناسبات دوستانه برقرار و روابط عادی را ادامه دهد و این سیاست مخصوصاً نسبت بدول همجوار با نظر خاصی تعقیب شده است. ما همیشه سعی نموده ایم از این جنگ برکنار مانده و بیطرفی خود را حفظ کنیم.

ما امیدواریم بزودی عالمی که سبب این پیش آمد ناگوار شده مرتفع گردیده و با اطمینان نهائی که دولین چه در نامه های خود وجهه کرار آ ضمن اظهارات شفاهی نایید و تصریح کرده اند قوای آنها خاك ایران را ترك کنند.»

پس از بیایان رسیدن گزارش آقای وزیر خارجه، آقای دکتر طاهری بیانات زیر را ابراد نمودند:

بیانات آقای دکتر طاهری

«از اینکه دولت مجلس را که با کمال بیصبری انتظار داشت ال جریان

در راه صلح -

وقایع اسف‌انگیز اخیر مستحضر داشته و اقدامات و نتیجه‌های خود را توضیح داده‌اند مجلس امتنان دارد (صحیح است)؛ ولی بینهایت مژگان و متاثر است که از دو دولت دوست و همسایه که همیشه دولت و ملت ایران را از روابط حسنه خود مطمئن داشته‌اند سوانحی پیش آمد که ابداً محل انتظار کسی نبود (صحیح است) «صحیح است» با وجود این همه ایرانیان امیدوارند که آن رعایتی را که از حقوق و حیثیت این دولت و ملت از دو دولت دوست خود منتظرند و همیشه هم وعده داده‌اند بعمل آورند که جبران این تأثرات عمومی بشود (صحیح است).
نده زاید نیدانم در این موقع تذکر دهم که با وجود وعده‌های مساعد آنطرف حتی بعد از ترك مقاومت از این طرف چیزهایی شنیده می‌شود که هیچ تصور نیرفت از قبیل مزاحمتها بر مردم و مداخله در کارهای داخلی و ادارات دولتی و حتی توقیف اشخاص و بعضی امور دیگر که بنده نمیخواهم در اینجا اظهار نمایم و شاید خود دولت از آن واقعات بی‌اطلاع نباشند (صحیح است).

با این اظهارات دولت و اطمیناناتی که اشعار میفرمایند امیدواری همگی این است که از طرف دولت‌های دوست و همسایه ما آتقدیری که انتظار داریم رعایت شون این دولت و ملت شده کاری بکنند که در همه دنیا حقیقت دوستی آنها و مواعدهشان آشکار شود (صحیح است)؛ اما میل داریم بدانیم آیا این نوع وقایع که شنیده میشود حقیقت دارد یا نه و اگر همینطوریکه عرض شد اموری غیر منظر از طرف مأمورین دو دولت در ایران و نسبت با ایران واقع میشود دولت در رفع آن چه اقدامی را در نظر دارند که برای عموم ایرانیان نگرانی باقی نمانده و مطمئن باشند که روابط دوستانه باستانی این دولت و ملت با دولت‌های همسایه ما بانهایت شرافت برقرار خواهد بود و لطامات وارده مرتفع و جبران خواهد شد (صحیح است)»

بخش اول - قسمت هفتم

چند حادثه مهم و تاریخی

از وقایع شهریور ۱۳۲۰

مهمترین حوادثی که در شهریورماه ۱۳۲۰ در داخل و خارج ایران مروط
بکشور ایران روی داده عبارتست از :
وقایع داخلی :

۱- باوگان انگلیسی در تحت فرماندهی دریاسالار «سرجو فری اربونوب»
در ساعت چهار باامداد سوم شهریور کشتیهای ایران را در بندر شاهپور غافلگیر
و بسختی بمباران مینمایند، در نتیجه عده‌ای از کشتی‌ها غرق و شماره زیادی از افسران
و ملوانان ایرانی (منجمله دریاسالار «بایندر» فرمانده با کفایت نیروی دریائی ایران
دوخلیج فارس) مقتول میگرددند.

۲- در همان ساعت نیروی موتوریزه و مکانیزه امپراطوری بریتانیا مرکب
از نیروی هندی و انگلیسی در بندر شاهپور پیاده شده و سست اهواز و آبادات
شروع بتعرض و بیسرفتمینمایند (در این مهاجمه نیروی سایر مستعمرات انگلیس
بیر از هندی و انگلیسی شرکت نداشته‌اند)

۳- نیروی ایران باوجود اینکه هم از حیث تعداد و هم از حیث اسلحه با
دشمن قابل مقایسه نبود و ضمناً نیروی خصم باحیله و تردستی آنها را غافلگیر
کرده بود، باوجود این در هر نقطه که روبرو میشود شدیداً مقاومت ورزیده و
دشمن را بستوه می‌آورد، اثر این مقاومت جندی بود که پس از ۲۴ ساعت
خبر گزاری‌ها خبر آنرا منعکس و «ایدن» وزیر خارجه انگلستان در نطق خود در
آن تاریخ آنرا آشکار ساخت.

۴- قسمت دیگری از نیروی هندی و انگلیسی در همان تاریخ از راه خانتقین
و قصرشیه بن شروع بتعرض در داخل ایران نموده و با مقاومت نیروی ایران مترکز
در این قسمت روبرو میگردد.

۵- اخباری منتشر گردید که نیروی هنگمنی از هندی و انگلیسی برای تکمیل

چند حادثه مهم و تاریخی

اشغال ایران از راه بلوچستان هم بتعرض برداخته اند، ولی درحقیقت حمله از این سمت و در این جهت کامل نبود و دشمن برای اینکه بدولت ایران بفهماند که از اطراف محاصره شده و مقاومت ارتش ایران سودی ندارد، اقدام بانتشار خبر فوق مینماید.

۶ - نیروهای شوروی هم بنوبه خود بتناهیت وهم آهنکی بامتفق خویش در همان ساعت چهار بامداد سوم شهریور از راه جلغا و ماکو و سایر نقاط سرحدی و سواحل دریای خزر بداخل خاک ایران هجوم آورده و نیروی ایران را باطرز یسابقه غافلگیر مینمایند. این هجوم از طرف نیروی همان دولتی صورت میگردد که یکماه و بیست و سه روز قبل از آن در پاسخ رادیوی آلمان که گفته بود روسها خیال تعرض بنحاک ایران را ندارند اظهار داشت: روابط ما باملت و دولت ایران کاملاً صمیمانه و دوستانه بوده و این دروغ بزرگ (!!) جداً تکذیب میشود!!

۷ - مقام فرماندهی کل نیروهای مهاجم انگلیسی بمهدیه سرلشکر «ویول» که مقر اصلی او در هندوستان بود و اگذار میکرد و در هنگام تعرض بنحاک ایران، اطلاع حاصل شد که مشار الیه اوه مکان دائمی خود دور شده است و این نکته میرساند که «ویول» برای اینکه در موقع حمله بایران از جریان پیشرفت ارتش های زیر دست خود و همچنین از میزان مقاومت نیروی ایران بفوریت اطلاع حاصل کند و بر اوضاع و احوال نبرد نیز مسلط باشد موقتاً ستاد خویش را به آبهای بی خطر ساحلی ایران در خلیج فارس مستقر ساخته و تغییر محل داده بود.

۸ - در تاریخ چهارم شهریور خبر رسید که نیروی دشمن در سمت باختر متوقف گردیده ولی در سایر نقاط هم روسها و هم انگلیسها پیشرفت خود ادامه میدهند.

۹ - در همان تاریخ دولت ایران با امر رضاشاه بنمایندگان دولتی شوروی و انگلیس مراجعه و علل این هجوم ناروا و غیر مترقبه را جویا میشود.

۱۰ - در تاریخ پنجم شهریور کابینه «منصور» استعفی و آقای معتمد علی فروغی کابینه جدید را بطریقی که سابقاً ذکر گردید تشکیل میدهد.

۱۱ - در تاریخ ششم شهریور از طرف دولت، ترک مقاومت نیروهای ایران اعلام و دولتی مهاجم را از این امر مهم آگاه میسازد.

قسمت هفتم

... در تاریخ هفتم شهریور خانواده سلطنتی باستثنای شاه و ولیمهد باصفهان حرکت مینمایند .

۱۳ - در همان تاریخ خبر رسید که با وجود اعلام ترك مقاومت نیروهای ایران، شورویها بتعرض خود ادامه داده و هواپیماهای آنها شهرهای باز و بلاد فاع ایران را بمباران نموده‌اند .

۱۴ - در همین تاریخ مذاکرات دولت ایران باد دولت همسایه شروع و یادداشت‌هایی بین طرفین ردوبدل میگردد (متن این یادداشتها در فصل پیش درج شده است) .

۱۵ - در تاریخ هشتم شهریور ماه در میدان هوایی قلعه مرغی از طرف افراد نیروی هوایی شورشی بوقوع پیوست و فرمانده کل نیروی هوایی بوسیله ایندسته حبس و ۴ هواپیمای ایرانی نیز در آسمان تهران بیرواز درآمدند .
ضمناً از طرف ستاد ارتش بهنگ ضد هوایی دستور داده میشود که بر علیه این هواپیماها تیراندازی شود، در نتیجه بعلم اینکه يك هوا پیمای شوروی نیز در همان موقع در آسمان تهران مشغول پخش اوراقی بود، مردم تصور کردند که جنگ ادامه یافته و نیروی هوایی شوروی خیال بمباران تهران را دارند و بهین دلیل اضطراب و وحشت بی مانندی در مرکز بین اهالی تولید گردید .

۱۶ - در همین تاریخ بنا بیک امر صادره از طرف ستاد ارتش کلیه افراد نظامی لشکر های اول و دوم مترکز در تهران مرخص میگرددند!!
این سربازان که بدون اسلحه وبدون کمر و مچ بیچ حتی کفش، مانند سیل از سربازخانه ها خارج میشدند بکوضع رقت آور و بی سابقه ای را ایجاد نموده بودند .

نگارنده در هنگام غروب همان روز وقتیکه از چند نفر سربازان مرخص شده و سرگردان لشکر اول ، علت این عمل شنیع را سئوال کردم فقط پاسخ دادند که ،

« ما را رسوا کردند!! رسوا!! اولا نگذاشتند با همین حالت بر سر خدمت باقی مانده و بجنگ برویم !! »

در حدود سی هزار نفر سرباز کرسنه و برهنه در خیابانهای تهران آواره گردیده و عده ای نیز در همان شب با پای پیاده از شهر خارج و باطراف پراکنده میشوند!
سرلشکر «نخجوان» وزیر جنگ وقت که بعداً مورد خشم و غضب شاه

چند حادثه مهم و تاریخی

فرار گرفته و در کاخ سعد آباد حبس میگردد، بکلی خود را از این موضوع مهم بی اطلاع و بی تقصیر میداند (!) سرلشکر «ضراغی» رئیس ستاد ارتش وقت نیز بدون اینکه اظهار بی اطلاعی بنماید طبق نامه ای که بعد از قضایای سوم شهریور برای مدیر روزنامه مهر ایران ارسال داشته، اندیاد آور میشود که صدور این امریه دارای - و ابقی است که در بایگانی ستاد ارتش موجود میباشد .

ولی هیچکدام حقیقت امر را تا کنون آشکار نکرده اند و مسلم است که .

.....
.....

شکی نیست که خبط شده است ولی کسانی که مسؤلیتهای بزرگ اجتماعی بر عهده داشته و مرتکب خبط اجتماعی میشوند باید محاکمه و مجازات گردند تا عبرت سایرین گردیده و در آینده بطلایی پیدا نکند

۱۷- عصر روز هشتم شهریور حکومت نظامی در تهران برقرار و فردای آن روز اعلامیه ای نیز از طرف سپهد احمدی ، در ستاد نظامی تهران منتشر میگردد.

۱۸- در همین تاریخ ستاد جنگی «مخصص» بروی موتوریزه بطرف قم رهسپار میشود .

۱۹- در تاریخ نهم شهریور ماه شاه از حرکت صرف اصفهان منصرف شده و امر مینماید که ستاد جنگی که در زدبکی قم مستقر شده بود بصرف تهران مراجعت نماید .

۲۰- در تاریخ دهم شهر مورسرتشگر «محمدنجوان» وزیر جدید وزارت جنگ بنا با امر شاه فوراً وسائل جمع آوری امرادمنواری لشکرهاى ۱ و ۲ فراهم نموده و با ارسال خوار بار و اتومبیل باصراف تهران عده ای از آنها را در راه قم و تهران پیدا کرده و سر باز خانه ها عودت میدهد

۲۱- در تاریخ هجدهم شهریور مذاکرات بین دولت ایران و دولت شوروی وانگیس خانمه یف و بهمان ترتیب که در متن یادداشتهاى مندرج در فصل پیش ملاحظه میشود، منجر تصاح و صفا میگردد

۲۲- از تاریخ پنجم شهریور تسلیفات روسها و انگلیسها و حتی آلمانها بر علیه شخص رضاشاه شروع میشود و آنقدر ادامه مییابد که بالاخره در تاریخ ۲۵

قسمت هفتم

شهر یور ماه رضاشاه پهلوی پس از ۱۶ سال سلطنت و ۲۰ سال زمامداری استعفا میدهد! اینست متن استعفا نامه .

نظر باینکه من همه قوای خود را در این چندساله مصروف امور کشور کرده و ناتوان شده‌ام حس میکنم که اینک وقت آن رسیده است که یک قوه و بنیه جوائتری بکارهای کشور که مرا بابت دائم لارم دارد بپر دازد و اسباب سعادت و رفاه ملت را فراهم آورد بنابراین امور سلطنت را بولیعهد و جانشین خود تفویض کردم و از کار کناره نمودم از امروز که روز ۲۵ شهر یور ماه ۱۳۲۰ است عموم ملت از کشوری و لشکری ولیعهد و جانشین قانونی مرا باید به سلطنت بشناسند و آنچه از پیروی مصالح کشور نسبت بمن میگردند نسبت بایشان منظور دارند .

کاخ مرمر تهران ۲۵ شهر یور ماه ۱۳۲۰ - امضاء

۲۳ - همان روز هفت دولت در مجلس شورای ملی حضور یافته

و نخست وزیر استعفا نامه اعلیحضرت رضاشاه پهلوی را قرائت و برقراری سلطنت انلیحضرت محمدرضا پهلوی ولیعهد قابوی شاه سابق را اعلام میدارد . در همین جلسه در دنباله مذاکرات و جواب و سوال نمایندگان آقای فروغی بطنی ایراد می نمایند که قسمت مربوط به سیاست خارجی آن ملت اهمیتی که داراست و مربوط به موضوع این کتاب میباشد ذیلاً نقل میشود .

ویر چیزی را که میخواهم عرض کنم ایست که مسافران بطوری که در جلسه ماقبل آخر مجلس آمدم و باستعداد خاطر نمایندگان محترم رساندم قضایا و بیش آمد هئی بر خلاف ترصد و میل ما واقع شده است که منجمله یکی این بود که در بعضی از قسمتهای کشور ما قوای شوروی و در یکقسمت دیگری قوای انگلیس اقامت اند و چیزهای دیگری که در آن یادداشتها ملاحظه فرمودید که آنهاچه تقاضی کردند و ما در مقابل چه تقاضی کردیم و بالاخره چه نتیجه حاصل شد . در نتیجه عجالا قرار بر این شده است که قوای شوروی و انگلیس در بعضی از قسمتهای خاک ما باشند آنها برای یک مقاصدی آمده اند حوائجی دارند کارهایی دارند ناچار رمت و آمد هائی از این شهر بآن شهر از این خط بآن خط میکنند این رفت و آمد ها بر حسب اطمینا های کتبی و شفاهی که داده شده است بهیچوجه مزاحم حال دولت و ملت ایران نخواهد

چند حادثه مهم و تاریخی

بوه و بر ضدیت و مخاصمت و مزاحمت مردم نیست ملامین الان خبر دادند که قوای خارجی از جهائی حرکت و بطرف تهران نزدیک میشوند هر چند که دولت اقدامات کرده است که قوا بشهر تهران نیاید و امیدواریم که این اقدامات موثر باشد ولی فرضاً هم که نزدیک تهران بیایند این را باید خاطر آقایان مسوق باشد که اینها برای مخاصمت نمی آیند برای مقاصد خودشان نسبت به کارهایی که دارند میبایند و میروند اگر احیاناً از این حرکات بگوش آقایان خبری رسید آقایان نمایندگان و مردم تصور نکنند مقاصد خصمانه ای دارند آن اندازه ای که ما اطمینان داده اند و ما هم البته این اطمینان را حاصل کرده ایم مطلب این است ولی باز مبادا مثل چند روز پیش مردم تهران وحشت کنند و اسباب زحمت برای ما فراهم گردد و از شنیدن بعضی اخبار پریشان شوند و به دست و پا بفتند و در نگاهداری امنیت و آرزاق شهر کار بر ما سخت شود و مشکلات برای ما ایجاد گردد از اینجهت عرض کردم که عموم ملت و عموم مردم مطلع باشند که از این جهت پریشان خاطر نباشند و بهراس نیفتند.»

۲۴ - صبح روز ۳ شنبه ۲۵ شهریور پادشاه مستعفی با خانواده خود از تهران

اصفهان عزیمت نمود .

چهار و نیم بعد از ظهر روز چهارشنبه ۲۶ شهریور اعلیحضرت محمد رضا

پهروی با تشریفات سلطنتی بمجلس ورود فرموده سوگند نامه زیر را قرائت فرمودند:

بسمه تعالی من خداوند قادر متعال را گواه گرفته بکلام الله مجید و به آنچه نزد خدا محترم است قسم یاد میکنم که تمام هم خود را مصروف حفظ استقلال ایران نموده حدود مملکت و حقوق ملت را محفوظ و مهروس بدارم قانون اساسی مشروطیت را نگهبان و بر طبق آن و قوانین مقررده سلطنت سایم و در ترویج مذهب حقیری اژی عسری سعی و کوشش نمایم و در تمام اعمال و افعال خداوند عز و شأنه را حاضر و ناظر دانسته منظوری جز سعادت و عظمت دولت و ملت ایران نداشته باشم و از خداوند متعال درخدهت بترقی ایران توفیق بطلبم و از ارواح طیبه اولیاء اسلام استمداد میکنم .

۲۵ - در تاریخ ۲۶ شهریور بیروهای شوروی وانگلیس از حدودیکه

خود آنها در یادداشتهای مورخ هشتم شهریور ماه تعیین کرده بودند تجاوز نموده و بطهران وارد گردیدند

قسمت هفتم

۲۶- در روز ۲۷ شهریور فرمان عفو عمومی مقصرین سیاسی از طرف اعلیحضرت همایونی صادر گردید.

۲۷- در نتیجه وقایع شهریور روابط بازرگانی ایران با کیه دول خارجه قطع میگردد و سطح زندگی در ایران که تا آن تاریخ با وجود جنگ جهانی کوچکترین تغییری نکرده بود، دفعتاً و بسرعت رو به تنزل گذاشته و قیمتها بطریق سرسام آوری، بالا میروند، میتوان در حقیقت اذعان داشت که در تمام دوران جنگ جهانی دوم، هیچ کشوری مانند ایران دچار گرانی اجناس نشده است و از این حیث سختی مردم ایران بعدی بوده است که در بعضی موارد قابل شرح و وصف نیست و ما بنوبه خود در فصل مخصوص سدهای از زندگی تانر آمیز هم میهنان عزیز را در مدت اشغال متفقین برای نیت در تاریخ تشریح خواهیم نمود.

۲۸- آخرین واقعه مهم شهریور ۱۳۲۰ هجرت است از: انتقال اموال و دارایی شاه سابق (اعم از منقول و غیر منقول و کارخانجات و غیره) اعلیحضرت همایونی و بحشیدن این اموال (از قبیل اهلک و مستغلات و کارخانجات) از طرف شاهنشاه محبوب بدولت و ملت ایران. ۱۰ شهریور

وقایع خارجی شهر یورماه ۱۳۰۰ مربوط به ایران:

۱- در نتیجه حمله و تعرض نیروهای انگلیسی بنگاه ایران، بازار لندن که از دیر زمانی در نتیجه شکستهای پی در پی امپراطوری بریتانیا در جبهه‌های مختلف جنگ، بحال کساد و وقفه دچار شده بود، دفعتاً رونقی بخود میگیرد و سابه خبری که خبرگزاری انگلیس در آن تاریخ انتشار داد، این گرمی بازار در نتیجه حمله بایران!! و پیشرفت قوای آنها در داخل کشور مابوده است!! قطعی است که در اثر گرمی بازار لندن نتایج خوبی عاید دولت انگلیس شده است و برعکس، در نتیجه آن حمله ناروا بازار ایران گرفتار بحرانی شد که هنوز ملت ایران از آن رنج می‌برد!!

۲- قبل از هجوم و هم‌چنین پس از آن دولت انگلیس تصمیم‌های احتیاطی شدیدی نسبت به کنسولگریهای ایران در هندوستان اتخاذ می‌نماید و این امر از آنرو صورت گرفته است که مبادا اعضاء این کنسولگریها با آن عده کم، دست با اقداماتی بر علیه انگلستان در هندوستان بزنند!!

۳- در کشور فرانسه نسبت به حبه ناگهانی انگلیس و شوروی بایران

چند حادثه مهم و تاریخی

باشگفتی ز یاد اظهار همدردی با ملت ایران نموده و آن حمله را با تعرض انگلیسها بشامات مقایسه می نمودند .

ضمناً معافل فرانسه و سایر معافل سیاسی دنیا همگی انتظار آنرا داشتند که دولت ترکیه هم عهده و هم پیمان با دولت ایران و اکنش فوق العاده از خود شان دهد .

۴ -- معافل روس و انگلیس با وجودیکه بهانه هجوم آنها بایران (بیرون کردن ۵۰۰ تن آلمانی بود) نتوانستند از اینکه بهدفع باطنی خود رسیده اند با آن سرعت اظهار خوشوقتی نمایند و در همان ایام بیان خوشوقتی کامل نمودند که از آن بس مرسولات آنها بمقتصد روسیه برخلاف راه مورمانسک و ارخانگلسک و لادیوسسک بدون هیچگونه ترس و بیسی از راه ایران حمل خواهد گردید .

۵ -- عکس العمل ترکیها در برابر حمله دولتین شوروی و انگلیس بایران فقط منحصر به انتشار مطالب زیر از طرف خبرگزاری آنها میباشد ولی مفاد کاملاً صحیح و

دولت انگلیس با کمال اصرار درخواست میکند این عده قریب هزار «تن آلمانی که در میان ۱۷ میلیون سکنه ایران زیسته میکنند اخراج گردند!!» دولت روسیه هم در این اقدام انگلیس شرکت داشته و دولت ایران با کمال سختی برای بهبودی وضع کشور و تهیه احتیاجات آن میکوشد و بیش از هر چیز خواهان صلح با دول همسایه بوده و هست ، اگر دول روس و انگلیس دلیل هجوم بایران را همین میدانند باید گفت که این دلیل بهیچوجه برای حمله به ملت قدیمی که اینک در راه ترقی قدم بر میدارد کافی نیست .

۶ -- در ایام شهریور ، مقدار زیادی از مال التجاره و واردات ایران صادره از کشورهای مختلف چه در خاک انگلیس و چه در خاک روسیه توقیف و مبالغ گزافی از این حیث بدولت و ملت ایران خسارت وارد میآید ، آمار دقیقی در این قسمت هر دست نیست ولی حد اقل قیمت آنها تا حدود ۴۰۰۰۰۰۰۰۰۰ ریال تخمین زده میشود .

۷ -- وزارت بازرگانی انگلیس در تاریخ ۲۶ اوت امریه صادر میکند که از آن تاریخ حمل کالا بسوی ایران بطور کلی قدغن میباشد !!

۸ -- در تاریخ دهم شهریور «ایدن» وزیر خارجه انگلیس نطق جالب

قسمت هفتم

توجهی دوباره هجوم قوای روس و انگلیس ایراد می‌نماید که از لحاظ اهیتی که دارا است قسمتهای برجسته آن ذیلاً نقل و بنظر خوانندگان میرسد .
« مسئله ای که در نتیجه فعالیت آلمانیها در ایران بوجود آمد تا زگی ندارد
« من دولت ایران را از خطر حضور عده بیشتر اتباع آلمانی در ایران آگاه
« ساختم . . . »

« دولت ایران در پاسخ اقدامات ما اظهار داشت که در ذکر شماره آلمانیها
« و خطر آنها راه افراط پیش گرفته ایم . . . »
« من یقین دارم که دولت و ملت ایران در دل خویش علت اقدام ما را
« بدعوی دریافتنند، ایرانیان در مقابل اقدامات ما مقاومت مختصری ابراز داشتند
« و اینکه این مقاومت ناچیز هم موقوف شده است .

« زیرا آخرین اخباری که بمن قبل از خروج از وزارت امور خارجه رسیده
« مشعر بر آن بود که در همه جا اهالی بطور دوستانه از نیروی ما پذیرائی میکنند
« دولت ما را جم بایران با دولت شوروی سازش کامل حاصل کرده اند و دولت ایران
« بزودی از پیشنهادهای ما آگاه خواهد شد، این پیشنهادها چندان شدید نخواهد
« بود و فقط جنبه موقتی خواهد داشت با وجود این لازم است ما بار دیگر روش خویش
« را کاملاً تشریح و تائید کنیم، ما هیچ ادعای ارضی نسبت بایران نداریم،
« چه ما وجه شوروی متفق ما بهیچ روی عزم ندارد قسمتی از
« ارضی را که اکنون از طرف نیروی ما اشغال شده است باز ارضی
« خود ما حق نماید ما حتی بیکوجب از خاک ایران چشم طمع
« ندوخته ایم چه دولت انگلیس و چه دولت اتحاد جماهیر شوروی
« مکرر بدولت ایران اطمینان داده‌اند که تصمیم راسخ دارند
« استقلال سیاسی و تمامیت ارضی ایران را محترم شمرند بمحض
« اینکه اوضاع جنگ اجازه داد نیروی خود را از خاک ایران خارج
« خواهیم کرد و نه ما و نه دولت شوروی بهیچ روی عزم نداریم
« قسمتی از ایران را تصرف کنیم .

« در حقیقت من امیدوارم که پس از هفته‌های پر آشوب اخیر
« بین متفقین و ایران دوستی و مودت بیشتری برقرار گردد و ما آرزوی
« بهتر از این نداریم .

« ما نیک میدانیم که ایران چه سهم بزرگی در فرهنگ جهان

چند حادثه مهم و تاریخی

«دارد و يك ايران مستقل برای تثبیت اوضاع خاور میانه ضرورت کامل دارد.»

«مقصودی که ما در ایران جستجو میکنیم همکاری دوستانه با ایران است و نه آنکه بعنوان دشمن این کشور را اشغال کنیم.»
«ما برای کمک با ایران از هیچ اقدامی فروگذار نخواهیم کرد، امیدواریم که در آینده بتوانیم باهم همکاری کنیم.»

اینک خوانندگان در فصول بعد بحوسی پی خواهند برد که ملت ایران علاوه از اینکه در گذشته کمال حسن نیت را نسبت به مسایگان خود داشته است، از آن پس نیز با تقدیم همه هستی خود، چگونه آن دست دوستی که از طرف مسایگان دراز شده بود با نهایت صمیمیت فشرده است و با چه نوع جانپز، بی سابقه کلیه تقاضاهای آنان را با وجودی که خارج از بنیه و طاقت او بوده از جان و دل اجابت موده است و حلاسه همان آرزوئی را که «ایدن در نطق خود طلب میکند صد درصد از طرف دولت و ملت ایران بر آورده شد بطوریکه در نتیجه در کسب پیروزیهای بتصدیق تمام جهانیان (از دوست و دشمن) مین عزیز ما رکن مهم و اصلی را حائز بوده است.

بخش اول - قسم هشتم

ایران متفق

در حقیقت از تاریخ سوم شهریور که متفقین بفاک ما با حالت تعرض و حمله قدم گذاردند، ملت ایران تمام مصائب و خسارات را «چه از حیث تلفات نظامی و کشوری و چه از حیث اسلحه و مهماتی که حتی بعد از ترک مقاومت نیروهای مدافع کشور ایران از دست داد و مهاجمین بغنیمت گرفتند و بردند و همچنین از حیث خسارات و لطامات گوناگونی که در نتیجه بپیریختگی اوضاع تحمیلی پیش آمد کرده بود» همه آنها را بباردباری تحمل نمود و درست در همان اوان و در همان ماه پرمشقت مردم این سرزمین بابلندی همت و بیکنوع گذشت بی سابقه ای روی مواقت و مهربانی بمیزبانان ناخوانده نشان دادند و دست محتاج دوستی آنها را که بسمت این قوم مهمان نواز و باستانی دراز شده بود چون رد آن در آن موقع که همسایگان همال و جنوب ما در زیر فشار نازیها رو بفا میرفتند خلاف جوانمردی بشمار میرفت با کمال صمیمیت فشرده و در تعقیب آنها، همه هستی خود را برای نجات هستی وجود آنها تقدیم کرد.

امروز بر هیچکس پوشیده نیست که : اگر راه آهن ایران و راههای شوسه و وسائل حمل و نقل حاضر و آماده ایران و اگر چهار فصل مساعد و لیبای ایران و بالاخره اگر نطفه ایران نبود هیچگاه متفقین فاتح چنگ جهانگیر دوم نبودند و بلکه بطور قطع افسران یروس از دریچه کاخهای «بوکیگهام» و «کرملین» در شرق و غرب اروپا باغرور و نخوت هر چه تمامتر فرمان صادر کرده و برای سالهای دراز و قرنهای نامحدودی بردنیا و جوامع آزاد بخواه بشر با اجرای نظم نوین خود حکمرانی میکردند !!

این یادآوری برای آن است که متفقین مخصوصاً روسیه و انگلیس بخاطر بسیارند آنروزی را که نازیها در جلو مسکو بار و حیه عالی پیش میرفتند و شورویها گرسنه و برهنه با جانبازی و فداکاری در حال یاس با تلفات زیاد عقب نشینی مینمودند و بکنج آخرین قلعه و سنگر خود «مسکو» پناهنده میشدند و بخاطر داشته

ایران متفق

باشند که در آفت تاریخ نه انگلیس و نه همدستانش هیچکدام بجز شکستهای بی دربی بیروزی دیگری نائل نگردیده بودند حتی روسیه نیز با آن هموسعت و قدرت اجتماعی خود نتوانست جلو سیل نازیها را بگیرد! زیرا هیتلر مدت و درجه «قدرت مقاومت» روسیه را در نظر گرفته بود و میدانست که روسها از حیث تعداد نفرات نظامی در دنیا رتبه اول را حائز هستند اما از حیث مهمات و اسلحه و خواربار ذخیره کافی نداشتند و موجودی آنها فقط کفاف چند ماه آن توده بزرگ را بیشتر نمیدهد این بود که امیدواری کامل داشت قبل از اینکه دیگران فرصت رسانیدن کمک باین کشور پیدا کنند شکست روسیه بدست وی انجام یافته است.

پیشرفت سریع و بی نظیر آلمانها در دو ماه اول جنگ روسیه بعدی بود که هیتلر و سران دیگر نازیها را تمام شده تصور میکردند و نزدیک بود که شکست هور و بیها اعلام و نقشه پیشوای نازیها عملی گردد.

از اینرو ملاحظه میشود که حیات ملل اتحاد جماهیر شوروی و دیپای دمکراسی در ماه شهریور ۱۳۲۰ بموتی بند بود و آن مو در دست ملت و دولت ایران بود که یا قطع کند ریا تقویت کرده و دنیائی را نجات دهد.

حسن نیت و جوا سردی ایرانیان که مورد تصدیق دنیا است همینقدر بس که در هوس پاره کردن آن رشته متزلزل آنرا بارشته پولادینی که بوسیله ۱۵ میلیون نفوس ایران پس از چهارده سال زحمت و شفقت و خسارت تهیه شده بود تعویض نمودند.

علاوه بر این کلبه محصولات کشاورزی صنعتی و اسلحه و مهمات و حتی خواربار روزانه ملت ایران مورد استفاده متفقین قرار گرفت. البته نمیتوان قبول کرد و نمیتوان گفت که با آن طرز حمله ناروا از طرف روس و انگلیس بفاک ما در ابتدا روحیه عموم ملت متمایل بآنها بود و اشکالی از این حیث متوجه ملت ایران و یا خود متفقین نبوده است بلکه این عدم تمایل بدوی هم ناشی از خطای بزرگ خود دولتین روس و انگلیس میباشد که بدون اطلاع قبلی و با وجودیکه هنوز ده روز از اعلام و انتشار منشور معروف آتلانتیک، نگذشته بود با اینوصف با طرز ناروا و غیر حق بکشور ما حمله ور شده و قلوب مردم این سرزمین را جریحه دار ساختند.

این مسئله مهم را خود متفقین متوجه بودند که عمل آنها در ایران اثرات

قسمت هشتم

شومی در روحیه مردم دنیا باقی نگذاشته است و در اینصورت صلاح در آن دیدند که باروش هاقلانه بجزیران آن پردازند.

انگلیسها در اینقسمت بیشتر کوشش داشتند که بدینا وانمود کنند که اگر ما بکشوری قدم میگذاریم برای دوستی واتحاد متساوی الطرفین است نه برای زجر ولحمت و وارد آوردن سدمه بآنها همین دلیل از همان ابتدا بطرق مختلف پیشنهاد اتحاد و دوستی بدولت ایران کردند ونهایت سعی راداشتند که يك اتحاد و پیمانی بین طرفین بسته شده واتحاد آنها بدینا اعلام دارند.

تلاش زمامداران انگلیس از اینجا آشکار میشود که باوجودی که سانسور جنگ اجازه افشاء مطلبی وانمیداد با اینحال «ایدن» در تاریخ دهم شهریور ۱۳۲۰ در قسمت آخر نطق خود راجع بایران اظهار داشت:

«در حقیقت من امیدوارم که پس از هفته های پر آشوب اخیر بین متفقین و ایران دوستی ومودت بیشتری برقرار گردد وما آرزوئی بهتر از این نداریم.»

«... ما برای کمک بایران از هیچ اقدامی فروگذار نخواهیم کرد، امیدواریم که در آینده بتوانیم باهم همکاری کنیم.»

و همچنین چرچیل در نطق مهم خود در تاریخ هشتم مهر ماه ۱۳۲۰ در مجلس شورای ملی انگلیس میگوید:

«... دیکتاتور ایران از کشور خارج شد و یک پادشاه قانونی بجای وی برقرار گشت و تعهد نمود باصلاح اموری که از مدتها پیش از این مورد نظر ملت بوده است کمر بندد امیدوارم بتوانم خبر اتفاق انگلیس وشوروی را با دولت و ملت ایران بعرض مجلس شورای ملی برسانم.»

تلاش دولت در راه انعقاد پیمان سه گانه

البته برای دولت ایرانهم، هند و تصویب يك پیمانی که از طرف مهاجین پیشنهاد بشود بدون مطالعه کامل و تعمق کافی و یا حاضر کردن روحیه مردم بامال شده و زجر دیده ایران کار آسانی بنظر نمیرسید، امکان نداشت که بآن سرعت بملت حالی شود که همان مهاجین دبروز سوم شهریور اکنون دارای حسن نیت ونظر لطف ومهربانی هستند، خاصه، که آلمانها با اطلاع از این موضوع شدیداً بر علیه متفقین ودولت ایران تبلیغات میگردند، در این میان شخص «فروغی» بیشتر مورد

ایراج متفق

حمله و ناسزاگویی و تهمت فرار گرفته بود . تقریباً تمام مفاد پیمان قبلاً از طرف خود متفقین مورد اجرا گذاشته شده بود و فقط فایده ای که از لحاظ تصویب آن از طرف دولت و ملت ایران برای آنها متصور بود همان جنبه تبلیغاتی آن بود که مافوقاً بشرح برداختیم . اما برای « ایران » يك فایده عمده بیشتر نداشت و آن عبارت از این بود که بین ما و آنها يك مقررات و مراتب مشخص و معینی بوجود میآید و الا از جنبه مادیات و اصلاح حال زار اقتصادی ایران چیزی نصیب کشور ما نمیگردد .

تلاش فروغی نیز بیشتر از این حیث بود که اکنون که آنها بکشور ما روی آورده و تقریباً همه رشده امور ما را در دست گرفته و با مختل نموده اند در اینصورت بهتر است که اول حساب و کتابی در کار باشد .

این پیش بینی « فروغی » کاملاً بجا و مناسب بود زیرا هم اکنون بخواهی مشاهده میشود که مثلاً ادعای ما در باره اخراج نیروی بیگانه از خاک ایران مبنایش بر روی همان پیمان استوار شده است .

فروغی برای مبارزه با تبلیغات سوء بی اندازه جد و جهد کرد ، بطوریکه بارها مجبور گردید . روزنامه نگاران را دعوت نموده و در باره پیمان حقایق را شرح دهد و یا اظهارات رادبوی آلمان را تکذیب نماید . گفته های زیر نمونه ای از بیانات و اظهارات این مرد تاریخی مربوط به پیمان میباشد .

سیاست ما با دو دولت همسایه بطریق همکاری و مسالمت است نه برویه کشمکش ، هیچ عاقلی هم نیست که با موقعیت جغرافیائی ایران این سیاست را نپسندد . . . . . نه تنها در زمان جنگ بلکه بعد ها نیز بالاخص باید « رویه و تکلیف خود را با دو دولت جماهیر شوروی و انگلستان بر مبنای حسن نیت روشن نمائیم »

فروغی « مایل بود هم از لحاظ سیاسی و هم از لحاظ اقتصادی سعی نماید که برای مدت جنگ از منافع کشوری بهر وجهی که ممکن است بهتر تامین کند و اشکالاتی که در امور پیش آمده بود مرتفع سازد و خسارات وارده به مردم و دولت جبران گردد و از هر جهت منافع ایران بعد از جنگ هم محفوظ ماند ، فروغی میگوید :

قسم هشتم

« باید صریحا بگویم که اول قاضایی از طرف دولتین نشده است که حق مداخله در امور لشگری و کشوری ما را برای خود قائل شوند و اگر هم بشود دولت حاضر نیست آنرا بشنود، دولت تکیه گاه او قانون اساسی و افکار عمومی ملت میباشد و بهیچوجه حاضر نخواهد بود که سر مولی از استقلال کشور کاسته شود و کسی هم چنین اوقعی از این دولت ندارد »

« فروغی » در جای دیگر برای روزنامه نگاران میگوید :
« ..... آمدیم بر سر خود عهد نامه که اینهمه برای آن غوغا میکنند ، شما همه مواد آنرا دیده و سنجیده اید ، بمختصر تاملی تصدیق خواهید کرد » که این بیان دو قسم مقررات دارد : يك قسم که ماه تشویش و ترلزل شده ، « اموری است که قبلا صورت گرفته است از قبیل تسهیلاتی که دولت ایران برای دولین شوروی و انگلیس در توقف یا عبور قوا و مهمات آنها از خاک ایران باید بکند ، این تسهیلات را دولت ایران دو شهر یور ماه گذشته تقبل کرده است ، و اگر ضروری از اینجهت بما متوجه شده است شده و چاره نداشته است . »

« قسم دیگر از مقررات همه بر نفع ما است و ما حاصلش همانست که میدانید ، راجع به تمامیت و استقلال حاکمیت ایران ، و بعلاوه دولتین در سختی های اقتصادی که بوا سطره جنگ ممکن است پیش بیاید با ما مساعدت کنند » گذشته از اینکه بواسطره انعقاد این عهد نامه با ما مهر بانتر میشوند .
« فروغی » برای تصویب پیمان از طرف مجلس شورایی نیز تلاش میکرد ، زیرا دوسه نفر از کلا چون بمقیده خود تصویب آنرا بضرر ایران میدانستند بسختی مخالفت میکردند « فروغی » با منطق و استدلال مخصوص بنمود جواب میداد و ذهن عموم مخصوصا نمایندگان مجلس را بر له پیمان روشن مینمود بالاخره پس از چهار ماه کوشش که تقریبا تمام وقت دولت وقت مصروف به آن شده بود پیمان پیشنهادی از طرف متفقین بنام « پیمان سه گانه » در تاریخ ششم بهمن ماه ۱۳۲۰ بشرح زیر بتصویب مجلس شورای ملی رسید :

ایران متفق

پیمان اتحاد

اعلیحضرت همایون شاهنشاه ایران از یکطرف و اعلیحضرت پادشاه بریتانیای کبیر و ایرلند و مستملکات انگلیس ماوراء بحار و امپراطور هندوستان و همیشه رئیس عالی اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی از طرف دیگر، نظر باصل منشور آتلانتیک که رئیس جمهور دول متحده آمریکا و نخست وزیر انگلستان در چهاردهم ماه اوت ۱۹۴۱ بر آن توافق کرده و بجهان اعلام نموده اند و دولت اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی نیز در بیست و چهارم سپتامبر ۱۹۴۱ اصل مزبور را تأیید نموده و دولت اعلیحضرت همایون شاهنشاه ایران هم توافق کامل خود را با آن ابراز مینمایند و مایلند که با ملل دیگر جهان بطور یکسان از آن بهره مند شوند و

چون آرزو مند میباشند که رشته دوستی و حسن تفاهم فیما بین استوار شود و

نظر باینکه این مقاصد بوسیله عقد پیمان اتحاد بهتر حاصل می شود، توافق نمودند که برای این منظور پیمانی منعقد سازند و نمایندگان مختار خود را از این قرار تعیین نمودند:

اعلیحضرت همایون شاهنشاه ایران

جناب آقای علی سهیلی

(وزیر امور خارجه شاهنشاهی)

اعلیحضرت پادشاه بریتانیای کبیر و ایرلند و مستملکات انگلیس

ماوراء بحار و امپراطور هندوستان بنام مملکت متحده بریتانیای

کبیر و ایرلند شمالی

جناب آقای سر ریچرڈ ویلہام بولارد

(وزیر مختار و نماینده فوق العاده پادشاه انگلستان در ایران)

هیئت رئیس هورای عالی اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی

جناب آقای آندروویچ اسمیرنوف

(سفر کبیر فوق العاده اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی در ایران)

و نمایندگان مزبور اختیارات نامه خود را ارائه نمودند که صحیح و معتبر

بوده و بر مقررات ذیل موافقت کردند:

قسمت هشتم

فصل اول

اهلیحضرت پادشاه بریتانیای کبیر و ایرلند و مستملکات انگلیس ما ووا. بهار و امپراطور هندوستان و هیئت رئیسه شورای عالی اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی (که از این پس آنها را دول متعده خواهیم نامید) مشترکاً و هر یک منفرداً تعهد میکنند که تمامیت خاک ایران و حاکمیت و استقلال سیاسی ایران را محترم بداراند.

فصل دوم

مابین دولت اهلیحضرت همایون شاهنشاه ایران از یکطرف و دول متعده از طرف دیگر پیمان اتحادی بسته میشود.

فصل سوم

۱- دول متعده مشترکاً و هر یک منفرداً متعهد میشوند که بجمیع وسایلی که در اختیار دارند ایران را در مقابل هر تجاوزی از جانب آلمان پاهر دولت دیگر دفاع نمایند.

۲- اهلیحضرت همایون شاهنشاه ایران متعهد میشوند که،

الف - بجمیع وسائلی که در دست دارند و بهر وجه ممکن شود با دول متعده همکاری کنند تعهد فوق انجام یابد ولیکن معاضدت قوای ایرانی محدود بحفظ امنیت داخلی در خاک ایران خواهد بود.

ب - برای عبور لشکریان یا مهمات از یک دولت متعده بدول متحد دیگر یا برای مقاصد یا مشابه دیگر بدول متعده حق غیر محدود بدهند که آنها جمیع وسایل ارتباطی را در خاک ایران بکار ببرند و نگاهداری کنند و حفظ بنمایند و در صورتی که ضرورت نظامی ایجاب نماید بهر نحوی که مقتضی بدانند در دست بگیرند. راههای آهن و راهها و رودخانهها و میدانهای هوایمائی و بنادر و لولههای نفت و تاسیسات تلفنی و تلگرافی و بی سیم مشمول این فقره میباشد.

ج - هر نوع مساعدت و تسهیلات ممکنه بنمایند که برای منظور نگاهداری و بهبود وسائل ارتباطیه مذکور در فقره (ب) مصالح و کارگر فراهم شود.

د - باتفاق دول متعده هر گونه عملیات سانسوری که نسبت بسایلی ارتباطیه مذکور در فقره (ب) لازم بدانند برقرار کنند و نگاه بدارند.

۳ - واضح و مسلم است که در اجرای فقرات (ب - ج - د) از بنده دوم این فصل دول متعده حوائج ضروری ایران را کاملاً منظور نظر خواهند داشت.

ایران متفق

فصل چهارم

۱ - دول متحده میتوانند در خاک ایران قوای زمینی و دریایی و هوایی بدهد ای که لازم بدانند نگاهدارند و تاجایی که مقتضیات استراتژیک اجازه بدهد نقاطی که این قوا آنجا نگاهداشته خواهند شد با موافقت دولت ایران تعیین خواهد شد. جیب مسائل مربوط بروابط بین قوای دول متحده و ادارات دولت ایران حتی الامکان با همکاری ادارات ایران تسویه خواهد شد بنحوی که مأمونیت قوای مزبور محفوظ باشد. مسلم است که حضور این قوا در خاک ایران اشغال نظامی نخواهد بود و نسبت به ادارات و قوای تأمینیه ایران و روند گانی اقتصادی کشور و رفت و آمد هادی سکنه و اجرای قوانین و مقررات ایران هر قدر ممکن باشد کمتر مزاحمت خواهند نمود.

۲ - هر چه زودتر ممکن شود بعد از اعتبار یافتن این پیمان يك یا چند قرارداد راجع به تعهدات مالی که دول متحده بسبب مقررات این فصل و قمره (ب-ج-ه) از بند دوم فصل سوم برعهده خواهند داشت دراموری از قبیل خریدهای معلی و اجاره ابنیه و تاسیسات صنعتی و بکار گرفتن کارگران و مخارج حمل و نقل و امثال آن فیابین منعقد خواهد شد. قرار داد مخصوصی منعقد خواهد شد مابین دول متحده و دولت شاهنشاهی ایران که معین خواهد کرد که بعد از جنگ ابنیه و اصلاحات دیگری که دول متحده در خاک ایران انجام داده باشند بچه شرایط دولت شاهنشاهی ایران واگذار میشود در قرار داد های مزبور مصونتهائی هم که قوای دول متحده در ایران از آن برخوردار خواهند بود مقرر خواهد گردید.

فصل پنجم

پس از آنکه کلیه مخاصمه مابین دول متحده با دولت آلمان و شرکای آن بموجب يك یا چند قرارداد متار که جنگ متوقف شد دول متحده در مدتی که زیاده از ششماه نباشد قوای خود را از خاک ایران بیرون خواهند برد و اگر پیمان صلح مابین آنها بسته شد ولو اینکه قبل از ششماه بعد از متار که باشد بلافاصله قوای خود را بیرون خواهند برد. مقصود از شرکای دولت آلمان هر دولت دیگری است که اکنون یا در آینده بایکی از دول متحده بنای مخاصمه گذاشته یا بگذارد.

فصل ششم

۱ - دول متحده متعهد میشوند که در روابط خود با کشورهای دیگر روشی

قسمت هشتم

اختیار نکنند که بتمامیت خاک و حاکمیت یا استقلال سیاسی ایران مضر باشد و پیمانهای نبندند که با مقررات این پیمان منافات داشته باشد و متعهد میشوند که در هر امری که مستقیماً با منافع ایران مرتبط باشد با دولت اعلیحضرت همایون شاهنشاهی مشاوره نمایند.

۲ - اعلیحضرت همایون شاهنشاه متعهد میشوند که در روابط خود با کشورهای دیگر روشی اختیار نکنند که با اتحاد منافی باشد یا پیمانهای منعقد نکنند که با مقررات این پیمان منافات داشته باشد.

فصل هفتم

دول متحده مشترکاً متعهد میشوند که بهترین مساعی خود را بکار ببرند که حیات اقتصادی ملت ایران را در مقابل تضییقات و اشکالاتی که در نتیجه جنگ حاضر پیش بیاید محفوظ بدارند.

پس از آنکه این پیمان اعتبار یافت برای بهترین وجه عمل کردن باین تعهد مابین دولت ایران و دول متحده مذاکرات شروع خواهد شد.

فصل هشتم

مقررات این پیمان مابین اعلیحضرت همایون شاهنشاه و هر یک از طرف معظم متعاهد دیگر مانند تعهدات دوطرفی یکسان الزام آوراست.

فصل نهم

این پیمان پس از امضاء معتبر است و تا تاریخی که برای بیرون بردن قوای دول متحده از خاک ایران بر طبق فصل پنجم مقرر شده باعتبار باقی خواهد بود.

بنا بر این نمایندگان مختار مذکور در فوق این پیمان را امضاء و مهر کرده اند.

در تهران به نسخه فارسی و انگلیسی و روسی تحریر شد و هر سه نسخه یکسان معتبر خواهد بود.

علی سهیلی

ر. د. دلیو. بولارد

ا. اسمیرنوف

ضمیمه اول

سفارت کبرای اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی در ایران

ایران متفق

تهران ۲۹ ژانویه ۱۹۴۲

آقای وزیر

باعطف ببند اول الفصل ششم از پیمان اتحادی که امروز امضاء شد مفتخراً از جانب دولت اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی بجناب عالی اطمینان میدهم که مقررات این بند را دولت متبوع من چنین معنی میکنند که آن مقررات بهر کنفرانس صلحی خواه يك کنفرانس خواه کنفرانسهای متعدد که در پایان جنگ حاضر منعقد شود و همچنین بکنفرانسهای بین المللی دیگر تعلق خواهد گرفت و بنا بر این متعهد میشوند که در کنفرانسهای مزبور هیچ امری را که بتمامیت خاک ایران و حاکمیت یا استقلال سیاسی ایران مضر باشد تصویب نمایند و نیز در کنفرانس های مزبور وارد هیچ مذاکره ای نشوند که بمنافع مستقیم ایران مرتبط باشد مگر اینکه با دولت ایران مشاوره کنند.

علاوه بر این دولت اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی نهایت کوشش را بکار خواهند برد که ایران در مذاکرات صلحی که مستقیماً بمنافع او مرتبط باشد با دولت دیگر بطور غیر تساوی نمایند داشته باشد.

موقع را منتقم همرده احترامات فائقه را تجدید مینماید.

«ا. اسمیرنوف»

ضمیمه اول

ساعت انگلیس - تهران

۹ بهمن ۱۳۲۰

آقای وزیر

باعطف ببند اول الفصل ششم از پیمان اتحادی که امروز امضاء شد مفتخراً از جانب دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان بجناب عالی اطمینان میدهم که مقررات این بند را دولت متبوع من چنین معنی میکنند که آن مقررات بهر کنفرانس صلحی خواه يك کنفرانس خواه کنفرانسهای متعدد که در پایان جنگ حاضر منعقد شود و همچنین بکنفرانسهای بین المللی دیگر تعلق خواهد گرفت و بنا بر این متعهد میشوند که در کنفرانسهای مزبور هیچ امری را که بتمامیت خاک ایران و حاکمیت یا استقلال سیاسی ایران مضر باشد تصویب نمایند و نیز در کنفرانسهای مزبور وارد هیچ مذاکره ای نشوند که بمنافع مستقیم ایران مرتبط باشد مگر اینکه با دولت ایران مشاوره کنند.

قسمت هشتم

علاوه بر این دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان نهایت کوشش را بکار خواهند برد که ایران دو مذاکرات صلحی که مستقیماً بمنافع او مرتبط باشد بآدول دیگر بطور تساوی نمایند داشته باشد.

موقع را مغتنم شمرده احترامات فائمه را تجدید مینماید .

«ر. دبلیو. بولارد»

ضمیمه دوم

وزارت امور خارجه

شماره (۴۹۵۲)

تاریخ نهم بهمن ۱۳۲۰

آقای سفیر کبیر

باعطف بپند دوم از فصل ششم از پیمان اتحادی که امروز امضاء شد مقتضراً از جانب دولت ایران بجناب عالی اطمینان میدهم که دولت ایران بنا بر بند مزبور خلاف تعهدات خود میدانند که چنانچه این دو دولت هر دو بآدولت دیگری روابط سیاسی نداشته باشند دولت ایران با آن دولت روابط سیاسی نگاه بدارد .
موقع را مغتنم شمرده احترامات فائمه را تجدید مینماید .

«علی سهیلی»

ضمیمه دوم

وزارت امور خارجه

شماره (۴۹۵۲)

تاریخ نهم بهمن ۱۳۲۰

آقای وزیر مختار

باعطف بپند دوم از فصل ششم از پیمان اتحادی که امروز امضاء شد مقتضراً از جانب دولت ایران بجناب عالی اطمینان میدهم که دولت ایران بنا بر بند مزبور خلاف تعهدات خود میدانند که چنانچه این دو دولت هر دو بآدولت دیگری روابط سیاسی نداشته باشند دولت ایران با آن دولت روابط سیاسی نگاه بدارد .
موقع را مغتنم شمرده احترامات فائمه را تجدید مینماید .

«علی سهیلی»

ضمیمه سوم

سفارت کبرای اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی در ایران

ایران متفق

تهران ۲۹ زانویه ۱۹۴۲

آقای وزیر

افتخار دارم از طرف دولت (اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی) بجنابعالی
اطمینانهای زیر را ابلاغ نمایم :

۱ - راجع بفقره (۲) فصل سوم از پیمان اتحادی که امروز امضا شده است
دولت متحده از دولت ایران معاضدت قوای نظامی او را در هیچ جنک و یا عملیات
نظامی بر ضد یک یا چند دولت خارجه تقاضا نخواهند نمود .

۲ - راجع بفقره (۲) فصل ۴ مسلم است که این پیمان متضمن شرایطی
نیست که مستلزم آن باشد که دولت ایران مخارج عملیاتی را که دول متحده برای مقاصد
نظامی خود انجام داده باشند و برای حوائج ایران ضرورت نداشته باشد عهده دار
شوند .

۳ - مسلم است در صورتی هم که پیمان مطابق مقررات فصل نهم قبل از
انعقاد صلح از درجه اعتبار ساقط شود ضمیمه یک باز بقوت خود باقی خواهد ماند .
موقع رامنتنم شمرده احترامات فائمه را تجدید مینماید .

« ۱. اسامیر نوف »

ضمیمه سوم

سفارت انگلیس - تهران

۹ بهمن ۱۳۲۰

آقای وزیر

افتخار دارم از طرف دولت (اعلیحضرت پادشاه انگلستان در ممالک متحده)
بجنابعالی اطمینانهای زیر را ابلاغ نمایم :

۱ - راجع بفقره (۲) فصل سوم از پیمان اتحادی که امروز امضا شده است
دولت متحده از دولت ایران معاضدت قوای نظامی او را در هیچ جنک و یا عملیات نظامی بر
ضد یک یا چند دولت خارجه تقاضا نخواهند نمود .

۲ - راجع بفقره (۲) فصل چهارم مسلم است که این پیمان متضمن شرایطی
نیست که مستلزم آن باشد که دولت ایران مخارج عملیاتی را که دول متحده برای
مقاصد نظامی خود انجام داده باشند و برای حوائج ایران ضرورت نداشته باشد
عهده دار شوند .